

індивідуальність, вона формувалася в ізоляції, займаючись самоосвітою. Сюрреалізм, герметизм, тонкий гумор, дитячість світосприйняття – це головні риси її творчого доробку. І хоч більшість віршів в останніх збірках поетеси написані у класичній формі, вони далекі від класики. У цьому дослідники її творчості бачать оригінальність, неперебутність її творчості. Поетеса майстерно зуміла поєднати традиційне і нове в українській літературі початку ХХІ століття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Емма Андіївська [біогр. дані, бібліографія, поезії, уривки із проз. творів «Джалапіта», «Подорож»]. *Поети «Нью-Йоркської групи»* : антологія / упоряд. О. Г. Астаф'єв, А. О. Дністровий. Харків : Ранок : Веста, 2003. С. 236-271.
2. Про присудження Національної премії України імені Тараса Шевченка : Указ Президента України від 7 берез. 2018 р. № 60 : [серед лауреатів - Емма Андіївська]. *Урядовий кур'єр*. 2018. С. 7.
3. «Провидіння не любить ледачих...» Розмова з Еммою Андіївською. *Жінка як текст. Емма Андіївська, Соломія Павличко, Оксана Забужко: фрагменти творчості і контексти* / упоряд. Л. Таран. Київ : Факт, 2002. С. 36.
4. Струк Д. Як читати поезії Емми Андіївської. *Українське слово* : хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст. ; у 3 кн. Київ, 1994. С. 216-223.
5. Фантастична автобіографія Емми Андіївської. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RY7ZvZ1Byac&t=310s>
6. Шаф О. В. Сонет Емми Андіївської в західноєвропейському контексті : автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01 / О. В. Шаф ; Дніпропетр. нац. ун-т. Дніпропетровськ, 2007. 21 с.

СВОЄРІДНІСТЬ ЕСТЕТИЗАЦІЇ ОБРАЗІВ СЕЛЯН У РОМАНІ

АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА «БІЛЬ І ГНІВ»

Ірина Карнаух, здобувач ступеня вищої освіти магістра

Науковий керівник: В. І. Ткаченко, кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

THE ORIGINALITY OF AESTHETIZATION OF IMAGES OF PEASANTS IN ANATOLY DIMAROV'S NOVEL "PAIN AND ANGER"

Iryna Karnaukh, master's student

Scientific supervisor: *Viktoriia Tkachenko, PhD in Philology, Associate Professor*

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. У статті досліджено образну систему роману «Біль і гнів», формування принципів характеротворення у творі. Зроблено детальний аналіз образу Володимира Твердохліба як збірного персонажа, що уособлює радянську владу. Відслідковано особливості естетизації селян у романі.

Ключові слова: характер, образ, соцреалізм, естетика, романна проза, естетична генеза.

Abstract. The article deals with the visual system of the novel "Pain and anger", the formation of the principles of character creation in the work. The article also has a detailed analysis of the image of Vladimir Tverodhleba as a collective character representing the Soviet authorities.

Key words: character, image, socialist realism, aesthetic, novel, aesthetic genesis.

Багатопланова естетична структура роману «Біль і гнів» сформована на підвалинах невідомого для українського письменства етапу соцреалізму документувала реальність і була спробою вмістити життєвий досвід у тематику створюваного. Саме творчість допомагала «запам'ятати» історії оточуючих, зробити потрібними та цінними долі сотень українців, матеріалізувавши на папері дні, прожиті самим автором та людьми, які ділили із ним одну епоху. Як слушно зазначив Вахтанг Кебуладзе «...усвідомлення обмеженості власного життя на тлі нескінченності світу породжує потребу в інших людях, які жили раніше, живуть і нині житимуть згодом, адже їхні оповідки й

створюють історію, в якій ми живемо. Наша історія довша за наше життя»
[Кебуладзе 2016 : 13]

Метою статті є висвітлення генези образної естетики Анатолія Дімарова як частини його романної спадщини та проведення оцінки співмірності соцреалістичного тла твору з художньою цінністю образів, виписаних у ньому.

Прагнення не забути становило, на наше глибоке переконання, основу Дімарівської естетики, тому творячи власне бачення світу, автор керувався досвідом та вмінням огортати його в слова. Чи не найбільш вагомим, на думку Теодора Адорно, аспектом літератури загалом був зв'язок письменника з реальним життям, що мало безпосередній вплив на написане. Мистецтво, на його думку, зроджується з реальності, чим її заперечує й утверджує водночас [Адорно 2002 : 14-16]. Тому рівень культури та освіти, середовище, умови розвитку творчих та естетичних інтересів ставали основою мистецьких потуг літератора. Зв'язок Дімарівських творів із його автобіографією був надзвичайно сильним, дозволимо собі припустити, що доробок Анатолія Андрійовича становить практично документований витяг з його біографії. Попри час, у який було створено роман, на захист його мистецької цінності вважаємо за необхідне наголосити, що: *«Всі спроби відновити статус мистецтва, надавши йому певної соціальної функції, в якій воно сумнівається і в якій виражає свої сумніви, скінчилися провалом»* [Адорно 2002 : 9].

Чи не найбільшу увагу привертає суперечливий образ Володимира Твердохліба. Створюваний в каноні захоплення ідеями комунізму, він однаково у прочитанні Анатолія Дімарова залишається уособленням боку добра попри весь набір протиріч. За допомогою цього образу можна частково простежити авторську еволюцію поглядів на те, як влаштоване життя в соціалістичному суспільстві від захоплення до усвідомлення марності ідей, за які так палко боролися мільйони.

Першою в цьому образі та творі загалом привертає увагу культивування ненависті, щедро підживлювана насиллям. Маючи на руках два варіанти твору: цензурований та первинний, можна відслідкувати, що саме було вирвано

пильним оком цензури. У нинішньому варіанті маємо твір обсягом понад 1200 сторінок, версія ж, на вірець, 1984 року налічує 871 сторінку. Мову про цензурування у цьому дослідженні варто заводити хоча би з тієї причини, що шматки, яких не вистачає у рафінованому варіанті, стосувалися головно й образу Твердохліба. Наприклад, тема спільної власності та непроговорюваної заборони на приватність: *«Тих, смирніших та ласкавіших (прим. собак), перестріляли ще в тридцять п'ятому за наказом Твердохліба: підходимо впритул до соціалізму, а в соціалізмі ні замкам, ні собакам місця немає»* (А. Дімаров, с. 6). На селі зберігати особність доволі важко, але культивування пильності та моральних хиб про «чесним людям нема чого ховати» доходило до абсурду хоча б у формі *«Тому, хто працює чесно в колгоспі, город зовсім не потрібен. Той із колгоспу все матиме»* (А. Дімаров, с. 9).

Основний конфлікт твору належить розмежуванню антагоністів на два табори: комуністи та борці за загальне й колабораціоністи, що керувалися насамперед власними інтересами та представляли лінію негативу. Проте не варто відкидати ідеологічної трагедії категоричності, жертвою якої став описуваний герой і його однодумці. Найбільш прикрі ідеологічні та мисленнєві промахи підкрадалися до жителів Тарасівки навшпиньки, вправно сховані під пелену переконань в захист від країни, яка роками винищувала люд, який взяла під свою опіку. Цей символізм червоного був насправду промовистим, бо кров'ю винищених можна було пофарбувати всі стяги тоталітарного велетня. Чого варта сліпа віра в те, що неозброєні хлопці без військового досвіду здатні дати відсіч ворогу, чия амуніція була в рази кращою, а вишкіл більш якісним.

Образ Твердохліба яскраво репрезентує схильність до поділу світу на чорно-білий. Прикметно, що Анатолій Дімаров рідко називає героя на ім'я, а якщо й послуговується ним, то у зневажливій версії «Володька». Бо руками таких володьок горнули в м'ясорубку таборів та в'язниць сотні невинних людей. *«Але Володька не жалів ні себе, ні людей. Червоною зіркою горів на обрії соціалізм, і він ладен був покласти півсела, аби лишень пошвидше добратися до нього»* (А. Дімаров, с. 30). Людей ділити Твердохліб звик зі

скруппульозною точністю, вибудовуючи межі людського та ворожого, мов лінійкою відтинаючи аркуш, відважуючи на терезах умовностей, яку мірку застосовувати до тієї чи тієї людини.

Звернутися до голосу совісті не допомогли трупи односельчан. Достукатися до здорового глузду мав шанс поляк, якого невинно вбили через мікроскопічну пильність, із якою люди вишукували неіснуюче. Потреба знайти підтвердження перетворюється на те, що руйнує та нівелює будь-які пошуки, бо за скалками в чужому оці, люди, які виховували в собі уважність до ворогів комунізму, не помічали гострих шпичаків ненависті в очах тих, чийм інтересам служили. Так хотіли знайти зраду, що не помічали її очевидних проявів під носом. Твердохлібова трагедія полягала в тому, що його ж методи згодом обернулися проти нього, тобто ненависть, яку так щедро продукував його комуністично спрямований розум знищила його родину, яку засудили за невідповідність владі та надмірну старанність глави сімейства відповідати законам часу.

Циклічність вчорашніх загарбників та іронія, з якою автор використовує її вражає, на місце розкуркуленого Івасюти прийшла пустка та руйнування, натомість з приходом німецької влади Твердохлібову оселю зайняв син класового ворога, який приніс кривднику смерть дорогого та цінного під руку з хаосом.

Творити відповідно до законів соцреалізму – це і заперечувати його найбільш болючі вади. Існування у дефіцит продуктів, любові та людяності. Нестача базових речей, таких, як голка і нитка, зошит для записів та олівець породжувало жорстокість у характерах і вчинках.

На характеротворення частково впливала військова манера вишколу суспільства, особливо посилена у воєнні часи. Згідно з нею життя перетворюється на існування за статутом, де невиконання закону гвинтика в механізмі державної системи неможливе.

Образ Твердохлібової родини репрезентує багато в чому майже безумовну сільську гостинність та готовність віддати найкраще гостям. Подібні за

разючістю наративи трапляються у творі Люко Дашвар «Село не люди», де авторка словами персонажа подивовується здатності людей жертвувати останнім та віддавати найкраще, аби догодити чужинцю, якого раді (або ж мусять) бачити у своїй оселі. Вартою уваги, на наше переконання, є заувага автора про неймовірну працьовитість селян дещо гіпертрофована у вустах Миколи Гайдук: *«Український селянин працьовитий, покірний, терплячий, – вів далі Гайдук. – Він схожий на сірого степового вола, в якого могутні та грізні на вид роги виростають лишень для того, щоб краще трималось ярмо. Візьміть першого-ліпшого нашого дядька та поставте де треба, та нагніть йому голову, щоб він лише землю побачив, то йому вже й не треба буде нічого: оратиме й сіятиме, наперед навіть не думаючи, кому дістанеться той урожай»* (А. Дімаров, с. 770).

Може здатися, що персонажам роману притаманна певна одновекторність, на вірець, Андрійко Світличний уособлював недосвідчену молодість, Твердохліб – зашореність та вражаючу готовність іти на жертви заради мети, поставленої комунізмом. *«Усього чекав од своїх односельців Твердохліб, які під час відступу наших не подалися в евакуацію. А це вже в очах його було немалою провиною»* (А. Дімаров, с. 648). Проте таке враження хибне. Зважаючи на еволюцію образу того ж Твердохліба, якого в останні хвилини боротьби можна порівняти чи то з Байдою, якого турки марно катували, чи то з Григорієм Многогрішним, чий кривавий погляд снівся у жахах його катам. Проте, на нашу думку, односпрямованість прагнень у персонажів все-таки помітна, позаяк той же Івасюта-старший вбачав служіння Богу як смисл власного існування, Твердохліб служив божку власної сліпоти, а Івасюті-молодшому земля, відібрана колись більшовиками, не давала спокою ні вдень, ні вночі.

Війна перевіряла межі людяного в жителях. Зрештою вона визначала мету, заради якої варто було іти в бій. Кожен герой мав свою: Гайдук керувався помстою, Ганжа – вірою в те, що воюють вони не ціною людських життів, а заради їх збереження. Образ вірного пролетаря, готового шматувати за владу

спадає, як полуда з очей у Володимира Твердохліба, коли його несуть до петлі, покликаної забрати його життя.

Отже, звертаючись до контексту автобіографічного, Анатолій Дімаров проводив паралель між своїм світоглядним становленням та баченням світу однодумців. За допомогою витворюваних характерів автор відстежував думки мільйонів, укладені в уста конкретних персонажів у доступний спосіб змагаючись із цензурою, крізь яку мала проступити трагедія, але разом із нею і краса, притаманна селянам, яких він описував.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеева В. Дороги й середохрестя. Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. 352 с.
2. Адорно Т. Теорія естетики. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. 518 с.
3. Гундорова Т. Соцреалізм: Між модерном і авангардом. *Слово і час*. 2008. № 4. С. 14–21.
4. Кебуладзе В. Чарунки долі : есеї. Львів : ВСЛ, 2016. 160 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дімаров А. Біль і гнів : роман : у двох книгах. Кн.1. Харків : Фоліо, 2021. 797 с.

МИХАЙЛЬ СЕМЕНКО – ЯСКРАВИЙ ПРЕДСТАВНИК ФУТУРИЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Дарія Кислиця, здобувач ступеня вищої освіти бакалавра

Науковий керівник: Н. С. Поляруш, кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

MYKHAYL' SEMENKO IS A PROMINENT REPRESENTATIVE OF FUTURISM IN UKRAINIAN LITERATURE

Daria Kyslytsia, bachelor's student